Omiliile la Quiquagesima (VII, VIIbis, VIII, IX) ale Sfântului Petru Chrysologul

Asist. Dr. Dragoș BOICU[1]

Abstract: Of the approximately 180 homilies of St. Peter Chrysologus, a group of 4 sermons [VII, VIIbis, VIII, IX] stands out, being dedicated to Quiquagesima. These texts represent one of the most important collections of sermons – ever composed by a Christian author of the "Golden Age" of Patristic Literature – on this liturgical landmark, anticipating the Lent or Quadragesima.

Keywords: *Peter Chrysologus, Ravenna, Quiquagesima, homiletics, Patristic exegesis, Lent, fasting*

Între numeroasele omilii păstrate de la episcopul Petru Chrysologul se găseşte un grupaj dedicat unui moment liturgic aparte, numit Quiquagesima. Termenul este echivalentul latin pentru πεντηκοστή şi reprezintă forma substantivizată, la feminin, a numeralului ordinal „a cincizecea". Iniţial *quiquagesima* desemnase taxa de 2% (a cincizecea parte) din valoarea fiecărui sclav care era percepută de stat în timpul împăratului Octavian Augustus. Este menţionată ca indice procentual folosit şi pentru taxarea altor bunuri sau pentru impozitarea produselor fermierilor din Sicilia[2]. În mod

[1] Dragoș BOICU, Asistent la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna" din cadrul Universității „Lucian Blaga" din Sibiu. E-mail: dragos.boicu@ulbsibiu.ro.

[2] F.T. Richards, „Quinguagesima", în *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, eds. William Smith, LLD. William Wayte. G. E. Marindin, John Murray Albemarle Street, London, 1891, p. 535.

analog era folosit şi termenul grec pentru indicarea taxelor portuare aplicate negustorilor care îşi aduceau mărfurile în Atena prin portul Pireu[3].

Ca reper liturgic *quiquagesima* este întrebuinţat pentru a desemna un interval de cincizeci de zile, uneori identic cu perioada dintre praznicul Învierii Domnului şi Duminica Pogorârii Duhului Sfânt, alteori ca răstimp premergător Paştilor ce se suprapune Postului Mare (sau al Patruzecimii, *quadragesima*). Egeria foloseşte *quinquagesima* şi *pentecoste* ca termeni interschimbabili ce denumesc aceeaşi realitate (a pascha autem usque ad quinquagesima, id est pentecosten)[4], dar în timp apare nevoia de a face distincţie între ei. Pentru a evita confuzia dintre cele două perioade delimitate înainte şi după sărbătoarea Învierii, intervalului prepascal îi este rezervat termenul *quiquagesima*, iar celui postpascal îi revine *pentecoste.* În decursul timpului va mai fi identificată o a treia *quiquagesima* cum dă mărturie Sicardus Cremonensis (†1215): „Quinquagesima are trei perioade, una începând de la *Esto mihi, Domine*[5] și mergând până la Paște, a doua de la Paște până la Rusalii, iar a treia de la Sâmbăta Albă[6] până la Sâmbăta de după Rusalii. Prima este a pocăinței și a suferinței, a doua este de veselie și tresăltare de bucurie, iar a treia este de slavă și de slăvire”[7]. Despre aceste ultime două cincizecimi vorbeşte şi teologul german Honorius Augustodunensis († 1140), când distinge cele două „cincizecimi”: „una este Pentecoste și altceva Quinquagesima. Pentecoste începe din ziua învierii lui Hristos până la venirea Duhului Sfânt;

---

[3] F.T. Richards, „Pentecoste”, în *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, p. 366.

[4] *Itinerarium Egeriae*, XLIII, trad. Marin M. Branişte, în Marin M. Branişte, „Însemnările de călătorie ale peregrinei Egeria, sec. IV – teză de doctorat”, în *Mitropolia Olteniei* nr. 4-6 (Iunie 1982), p. 372. A se vedea şi clarificările oferite în Antonius Adrianus Robertus Bastiaensen, *Observations sur le vocabulaire liturgique, dans l'Itinéraire d'Égérie*, Dekker & Van de Vegt N.V. Nijmegen, Utrecht, 1962 în special capitolul IX Quadragesimae-Quinquagesimae-Octauae-Pentecosten, pp. 132-134.

[5] Este vorba de Psalmul 30, 3-4, cu care debutează aşa-numitul Introitus din Duminica Quinquagesimei, intonat la apropierea clericilor de altar.

[6] *Sabbatum in albis (depositis)* reprezintă sâmbăta din săptămâna luminată când neofiţii dezbrăcau tunicile albe primite la botez în noaptea de Înviere. Cf David Forester, „Easter Saturday”, http://liturgialatina.blogspot.com/2011/04/easter-saturday.html (4.03.2023)

[7] Sicardus Cremonensis, *Mitrale sive Summa de officiis ecclesiasticis*, cap. XI: In pentecoste, *PL* 213:378-379: „Quinquagesima dierum triplex est, est enim una ab Esto mihi, Domine, usque ad Pascha, secunda est a Pascha usque ad Pentecosten, tertia est a Sabbato in Albis usque ad Sabbatum post Pentecosten. Prima est poenitentiae et afflictionis, secunda est laetitiae et exsultationis, tertia est gloriae et glorificationis”.

quinquagesima începe sâmbăta, când se cântă de două ori Aleluia, și se încheie Duminica binecuvântată[8], dar ambele exprimă bucuria trupului și a sufletului”[9].

Quadragesima sive quinquagesima?

Suprapunerea perioadelor liturgice, cum este cazul ultimelor două quinquagesimae, nu este o situaţie singulară, ci survine şi înainte de Paşti când pare să existe o tendinţă de suprapunere şi chiar de identificare a Postului Mare cu intervalul cuprins între duminica ce marchează cele 50 de zile până la praznicul Învierii. Acest lucru se datorează modului în care era conceput Postul Păresimilor sau al Patruzecimii în Biserica Apuseană la finele Antichităţii[10]. Introducerea acestei practici este pusă pe seama papei Telesfor (†136), care a instituit un post de 7 săptămâni, dacă dăm crezare menţiunii din *Liber Pontificalis* (sec. VI): „Hic constituit ut septem ebdomadas ante Pascha ieiunium celebraretur”[11], deşi potrivit unei compilaţii anonime de la finele veacului al XII-lea, prescripţia lui Telesfor avea în vedere doar postul clericilor[12].

Orientul a cunoscut şi el delimitarea unei perioade de 7 săptămâni care include un post al Patruzecimii (*Τεσσαρακοστή*), denumire întâlnită pentru prima dată în canonul 5 al Sinodului I Ecumenic, la care se adaugă Săptămâna Patimilor. Totuşi, în Occident rămâne valabilă doar patruzecimea sau *quadragesima*, dar desfăşurată tot pe durata a 7 săptămâni. Iniţial, la finele secolului al patrulea, Postul Mare începea duminica și dura cinci săptămâni complete (1+5x7=36 de zile) și se încheia în Joia Mare din Săptămâna Patimilor, însumând un total de exact patruzeci de zile la care se adaugă Triduumul Pascal. Apoi, în secolul al V-lea, postul începea în miercurea (cenuşii) ce precedă acea duminică, adăugându-se astfel încă patru zile, iar Vinerea Patimilor și Sâmbăta Mare erau calculate ca făcând parte din Postul Mare, însumând în total 46 de zile, din care erau

[8] „*Dominica prima post Pentecosten*, *quæ et sanctæ Trinitatis*, *Dominica Benedicta*”, cf. C. du Cange, „Dominica” în C. du Cange et al., *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, éd. augm., Niort. L. Favre, 1883-1887, t. 3, col. 165c.

[9] Honorius Augustodunensis, *Gemma animae*, Liber Tertius: De solemnitatibus totius anni, CXLVII: De Pentecoste. *PL* 172:684: „aliud est Pentecoste, aliud Quinquagesima. Pentecoste a die resurrectionis Christi usque ad Adventum Spiritus sancti; Quinquagesima incipit a Sabbato, quo duo Alleluia cantantur, et finitur in Dominica Benedicta, sed utrumque corporis et animae laetitia exprimit”.

[10] Francis Mershman, „Quinquagesima”, în *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 12, Robert Appleton Company, New York, 1911. http://www.newadvent.org/cathen/12614a.htm (9.04.2023).

[11] „Telesphor”, în *Liber Pontificalis*, IX, în col. *Monumenta Germaniae historica. Gestorum pontificum Romanorum*, ed. Theodor Mommsen, Berlin, 1898, p. 12.

[12] *Historia Romanorum Pontificum Usque Ad AD 1191*, IX, *PL* 213:991: „Statuit canones VI. Primus de jejunio clericorum, VII videlicet hebdomanarum ante Pascha”.

scăzute duminicile care nu erau considerate zile de post[13]. Astfel se ajunge tot la 40 de zile de postire înainte de Paști.

Este dincolo de orice tăgadă că *quadragesima* este instituită prima, dar modul alambicat în care ajunge să fie respectată impune aproape concomitent *quinquagesima*, chiar din timpul papei Telesfor, care a decis să înceapă postul de la Quinquagesima pentru a disciplina trupul și sufletul prin post și curățenie timp de șapte săptămâni înainte de Paști[14].

Pe fondul acestei suprapuneri se instalează confuzia şi concurenţa dintre cele două perioade, drept pentru care episcopii reuniţi la Sinodul de la Orléans din 511 ţin să precizeze prin canonul 24: „s-a hotărât de către toţi episcopii ca, înainte de sărbătoarea Paştilor, să fie respectate nu cele 50 de zile, ci cele 40 (non quinquaginsima sed quadraginsima teneatur)”[15]. Decizia va fi întărită de canonul 2 al Sinodului de la Orléans din 541 care avertizează: „să se ţină uniform în toate bisericile cele 40 de zile şi nici unui episcop nu-i este permis să prescrie înainte de Paşti 50 sau 60 de zile de post (neque quinquagesimum aut sexagensimum ante pascha)”[16].

În răspunsul primit de Angilbertus Centulensis (†814) de la un episcop pe tema duminicilor care preced Postul Mare se insistă asupra relaţiei dintre *quadragesima* şi *quinquagesima* şi se relevă motivul instituirii celor cincizeci de zile pentru nevoinţă de către însuşi Telesfor (Pater Telesperus L dies traderet abstinendos)[17]: „Din cele 50 de zile menționate mai sus, dacă scădeţi cele 8 zile de post ale zilelor de duminică, veți obține un total de 42 de zile de post. Dar acele două zile, care depăşesc numărul de 40 cuprind în ele un mare sacrament, primul fiind Cina Domnului (Joia Mare) și cel de-al doilea este numit Sâmbăta Mare. Deşi canoanele prevăd post în acele zile, tocmai pentru

---

[13] Interdicţia postirii în zilele de duminică este menţionată de mai multe canoane: Ap. 66, VI Ec. 55, Gangra 18, Const. Ap. VII.23.

[14] Rabanus Maurus, *De clericorum institutione*, II.XXXIV: De Septuagesima, et Sexagesima, et Quinquagesima, *PL* 107:346-347: „Notandum tamen est, quod a Quinquagesima jejunium incipere apud Romanos Telesphorus saepe memoratus papa constituit: ut per septem hebdomadas ante Pascha corpus jejuniis castigemus, quia alias septem post Pascha usque in Pentecosten, in laetitia a jejuniis relaxare volumus, ut priorem quinquagesimam in plenitudine peccatorum nostrorum exigamus ad promerendam misericordiam, et in secunda laudibus et orationibus operam dantes, studeamus pervenire ad promissam Spiritus sancti gratiam”.

[15] Concilium Aurelianense 511, can. XXIV, în *Canoanele Sinoadelor din Galia (sec IV-VII)*, text, traducere, introducere, note şi indici de Constantin Rus, ASTRA Museum, Sibiu, 2013, pp. 280-281.

[16] Concilium Aurelianense 541, can. II, în *Canoanele Sinoadelor din Galia (sec IV-VII)*, pp. 476-477.

[17] *Responsio cuiusdam de septuagesimo, sexagesimo et quinquagesimo*, 27, *PL* 101:1321.

că sunt legate de sacramentul lor ele se dovedesc mai libere [de restricţii]"[18]. Detaliul următor clarifică poziţia intransigentă a sinodalilor de la Orléans din 541 cu privire la începerea postului chiar cu o duminică mai devreme (echivalentă Duminicii Înfricoşatei Judecăţi din tradiţia răsăriteană): „Apoi, a fost pe placul credincioșilor să dedice opt săptămâni de post, și să numească prima duminică Sexagesima [...]. De la Sexagesima până în a doua zi de Paști sunt opt săptămâni"[19].

Atât de puternic se dovedeşte locul *quinquagesimei* în timpul liturgic, încât, într-o epistolă datată la anul 858, papa Nicolae I (†867) a impus „conform obiceiului Bisericii Romane, ca și laicii să se abțină de la carne de la Quinquagesima până la Paști"[20].

În secolele următoare, debutul Postului Mare a doua zi după duminica în care se celebra *quinquagesima* părea de la sine înţeles, reprezentând recunoaşterea unei identităţi la nivel practic a acestei cincizecimi cu Postul Patruzecimii. Ivo Carnotensis (†1150) consemnează că „în cele din urmă, preoții, diaconii și toți ceilalți care sunt împodobiți cu demnitatea rangului bisericesc au luat hotărârea de a posti începând cu Quinquagesima"[21], aspect confirmat şi de Joannes Belethus (†1182): „De aceea au adăugat două zile și încep să postească din Duminica *Invocavit me*. Și astfel a fost stabilită Quinquagesima"[22].

La finele secolului al XIII-lea episcopul Iacob de Voragine (†1298) realiza o sinteză a însemnătăţii de care se bucura quinquagesima:

> „Quinquagesima începe din duminica în care se cântă *Esto mihi in deum protectorem* (*Ps* 30,3-4) și se termină în ziua Învierii. Aceasta a fost instituită atât pentru a suplini câteva zile lipsă în perioada de post, cât și pentru semnificația și reprezentarea evenimentelor. A fost instituită pentru suplinire, deoarece ar trebui să postim timp de 40 de zile, în conformitate cu exemplul lui Hristos, dar există doar 36 de zile de post, deoarece nu se postește în duminici. [...] De aceea, au fost adăugate patru zile pentru a suplini absenţa postului în zilele de duminică. De asemenea, clericii, văzând că trebuie să conducă poporul nu doar în rang, ci și în sfințenie, începând cu cele două zile de dinaintea celor patru, încep și ei postul și abstinența, astfel încât este adăugată o săptămână numită și Quinquagesima (una

---

[18] *Ibidem*, 28-31.

[19] *Ibidem*, 33-34.

[20] Pseudo-Liutprandus Cremonensis, *De pontificum Romanorum vitis*, CVII, *PL* 129:1253: „Item iuxta morem Romanae Ecclesiae a Quinquagesima usque in Pascha etiam laicis a carne abstinendum esse praecepit".

[21] Ivo Carnotensis, *Decretum, în Decreti pars quarta: De observandis festivitatibus et jejuniis legitimis. De Scripturis canonicis, et consuetudinibus, et celebratione concilii*, XXIX, *PL* 161:270.

[22] Joannes Belethus, *Rationale divinorum officiorum*, LXXVIII, *PL* 202:84.

septimana addita est que et quinquagesima nominatur); și acest lucru a fost poruncit de papa Telesfor”[23].

Valoarea simbolică

Dar aceste mărturii răsfirate surprind şi un alt aspect, cel al interpretării simbolice a intervalului de 50 de zile. Dacă *quadragesima* apare ca un leit-motiv în scripturile vetero-testamentare[24], având ca argument biblic suprem postirea Mântuitorului vreme de 40 de zile[25], temeiul perioadelor de 50 de zile apare cel mai adesea improvizat din artificii aritmetice.

Potrivit lui Symphosius Amalarius (†850) „numărul cincizeci indică toate bunele lucruri care se realizează prin cele cinci simțuri ale corpului. Cinci ori zece, cincizeci. Orice persoană care împlinește pe dinafară cele zece porunci ale Legii, prin Duhul Sfânt, nu îndrăznește să spună că nu poate avea parte de împărăția binecuvântatei Învieri, care este sărbătorită de Paștele Domnului”[26]. Ideea este reluată de acelaşi autor în *Liber de ordine antiphonarii*: „Quinquagesima este numită după numărul cinci. Numărul cinci corespunde omului din afară, care este animat de cele cinci simțuri, fie spre bine, fie spre rău. [...] Cine se roagă pentru păcat în cincizecime, va avea bucurie în Paștele Domnului”[27].

În mod similar îşi construieşte explicaţia şi Honorius Augustodunensis, când spune „Quinquagesima este numită astfel deoarece începând cu acea duminică se numără cincizeci de zile până la Paște și sunt șapte săptămâni. Sunt cinci simțuri ale corpului:

---

[23] Iacob de Voragine, *Legenda aurea, De tempore deuiationis*, XXXIII, ed. G. P. Maggioni, Firenze, 2007, pp. 260-263

[24] Cifra 40 aminteşte de zilele revărsării apelor potopului (*Fc* 7, 4, 12), de anii rătăcirii poporului Israel în pustie (*Iş* 16, 35), de zilele petrecute de Moise pe Muntele Sinai (*Iş* 24, 18), de durata misiunii de cercetare în pământul făgăduinţei (*Num* 13, 26), de numărul de zile necesare pentru drumul parcurs de Ilie în deşert (*1Rg* 19), sau de zilele de pocăință a locuitorilor din Ninive (*Iona* 3,4).

[25] *Mt* 4, 2; *Mc* 1, 13, *Lc* 4, 2.

[26] Symphosius Amalarius, *De ecclesiasticis officiis*, III, *PL* 105:999: „ita quinquagenarius omnia bona opera, quae perficiuntur per quinque sensus corporis. Quinquies decem quinquaginta. Quisquis per exteriorem administrationem decem verba legis compleverit in Spiritu sancto, non dubitat ad consortium perveniendum esse beatae resurrectionis, quae celebratur in Pascha Domini”.

[27] Symphosius Amalarius, *Liber de ordine antiphonarii*, XXXIII, *PL* 105:1285: „Quinquagesima habet denominationem a quinario numero. Quinarius enim numerus congruit exteriori homini, qui quinque sensibus vegetatur, sive ad bonum, sive ad malum. Quinquagesimus psalmus habet vocem poenitentis: Quinquagesimus annus ponitur in jubilaeo. Quinquagesima habet responsum in ipsa die resurrectionis Domini. Nam a Quinquagesima sunt quinquaginta dies usque ad Pascha Domini. Qui in Quinquagesima orat pro peccato, consequitur laetitiam in Pascha Domini”.

vedere, auz, miros, gust și pipăit, iar poruncile Legii sunt zece, așa cum am spus; cinci ori zece fac cincizeci. Dacă cineva împlinește cele zece porunci ale Legii cu cele cinci simțuri prin intermediul Duhului celor șapte daruri, atunci va ajunge la ziua Învierii"[28].

Pentru relaţia dintre efortul ascetic din timpul cincizecimii prepascale şi izbăvirea pe care o aduce Sfânta Înviere se mai foloseşte şi semnificaţia vetero-testamentară a anului jubileu (*Lev* 25): „Cincizecimea, într-adevăr, era anul jubileu care era anul iertării, deoarece atunci datoriile erau iertate, robii erau eliberați și toți se întorceau la propriile lor posesiuni. Prin aceasta era simbolizat faptul că prin pocăință se iartă datoriile păcatelor, toți sunt eliberați din robia demonilor și se întorc la locurile din ceruri[29].

Sermones de quinquagesima

Între alte cuvântări dedicate acestui popas liturgic, omiliile episcopului Petru Chrysologul se disting prin pericopa tâlcuită, şi anume: capitolul 6 al Evangheliei de la Matei.

Sermo	Text biblic
VII	Mt 6, 16-20
VIII	Mt 6, 16-20
IX	Mt 6, 1-3

Acest lucru contrastează puternic cu întreaga tradiţie apuseană care, cel puţin de la finele secolului al VI-lea, dedică duminicii de dinaintea Postului Mare pasajul din Evanghelia de la Luca 18, 31-43, cum o atestă omilia a II-a a Sfântului Grigorie Dialogul (†604)[30]. În schimb sesizăm paralela cu lectura biblică din spaţiul răsăritean din Duminica izgonirii lui Adam din Rai, şi anume: Matei 6, 14-21. Preluând elemente din studiul lui Antoine Chavasse[31], Franco Sottocornola consideră că omiliile VII-IX au fost

[28] Honorius Augustodunensis, *Sacramentarium*, III, *PL* 172:740: „Quinquagesima ideo dicitur, quod ab illa dominica quinquaginta dies ad diem Paschae numerantur, et sunt septem hebdomadae. Quinque sunt sensus corporis, visus, auditus, odoratus, gustus et tactus: decem vero praecepta legis sunt, ut diximus; quinquies decem sunt quinquaginta. Si quis decalogum legis, quinque sensibus per septiformem Spiritum impleverit, ad resurrectionis diem pertinebit".

[29] Iacov de Voragine, *Legenda aurea, De tempore deuiationis*, XXXIII, ed. G. P. Maggioni, Firenze, 2007, pp. 260-263.

[30] Grigorie cel Mare, *Homilia II: Habita ad populum in basilica sancti Petri apostoli, Dominica in Quinquagesima*, *PL* 76:1081-1086.

[31] Antoine Chavasse, „Le calendrier dominical romain au sixième siècle. L'Epistolier et l'Homéliaire prégrégoriens", în *Recherches de science religieuse*, 38 (1952), pp. 234-246. A se vedea şi Antoine Chavasse, „A propos d'une anticipation du jeûne

rostite, cel mai probabil, în prima parte a Postului Mare, întrucât fac referire la practica postului, dar nu au nicio legătură cu duminica ce preceda această perioadă, mai ales că Postul Mare încă nu ajunsese să înceapă din duminica *quinquagesimei* decât de pe la începutul secolului al VI-lea[32]. Din contră, misionarul xaverian sugerează că şi la Ravenna în duminica anterioară Quadragesimei s-ar fi citit pericopa lucanică despre anunţarea Patimilor şi vindecarea orbului din Ierihon, citită şi astăzi în tradiţia apuseană[33].

Poziţionarea acestor predici înaintea celor din Postul Mare ar fi putut fi, cel mai probabil, rezultatul organizării materialului omiletic în *Collectio Feliciana* la începutul secolului al VIII-lea. Dar în acelaşi timp trebuie să ţinem cont de faptul că Ravenna era centrul politic al exarhatului Italiei şi prelungire a autorităţii bizantine în Occident, influenţă care se resimte şi în plan eclezial. Pe lângă minunatele edificii de cult, influenţa Constantinopolului şi-ar fi putut lăsa amprenta şi asupra practicii liturgice sau, cel puţin, asupra ordinii lecturilor biblice din această perioadă.

Un caz atipic îl constituie omilia VIIbis, păstrată fragmentar într-un singur codice şi restituită de savantul benedictin Alejandro Olivar[34]. Totuşi, Franco Sottocornola nu vede elemente care ar sugera încadrarea textului între predicile la Quinquagesima, în afara titlului iniţial (*De ieiunio quinquagesimae*) şi a incipitului (Suscepturi sanctum Quinquagesimae de more ieiunium). În plus, cuvântarea se concentrează pe pasajul biblic din Romani 13, 12-14, iar titlurile omiliilor nu aparţin autorului, ci sunt desemnate de către editorul colecţiei, prin urmare nu ar exista vreun motiv de a considera această cuvântare sau cele indicate anterior ca fiind efectiv legate de *quinquagesima*[35].

Opiniile lui Franco Sottocornola au fost reluate mai recent de către William Palardy, potrivit căruia este discutabil faptul că Quinquagesima, care preceda Postul Mare, ar fi făcut parte din practica Bisericii din Ravenna la acel moment, întrucât Quinquagesima nu este atestată oficial în Occident până în secolul al VI-lea[36]. Plecând de la conţinutul omiliilor, preotul american consideră, de asemenea, că acestea sunt

---

quadragesimal. Deux sermons d'un même auteur du VIe siècle", în *Revue des Sciences Religieuses*, 52:1 (1978), pp. 3-13.

[32] Franco Sottocornola, *L' anno liturgico nei sermoni di Pietro Crisologo*, Casena, 1973, pp. 355-356.

[33] *Ibidem*, p. 204.

[34] Alejandro Olivar, *Los Sermones de San Pedro Crisologo. Estudio critico*, Abadia de Montserrat, 1962, pp. 320-321.

[35] Franco Sottocornola, *L' anno liturgico*, pp. 202-204.

[36] William B. Palardy, nota 1 în St. Peter Chrysologus, *Selected Sermons*, Vol. 2, transl. by William B. Palardy, The Catholic University of America Press, Washington D.C., p. 35.

adresate creştinilor în timpul postului nu anterior[37], având menirea de a impulsiona zelul credincioşilor şi de a corecta un anumit tip de comportament.

De fapt, acesta este aspectul cel mai important al cuvântărilor: valoarea lor morală. Plecând de la textul Predicii de pe Munte, Petru Chrysologul reuşeşte să reliefeze relaţia extrem de strânsă dintre post, milostenie, sinceritate cu sine şi smerenie. În paralel sunt condamnate făţărnicia, avariţia şi neînfrânarea care îi împiedică pe creştini să-şi atingă potenţialul uman cu care au fost înzestraţi de la creare. Dimensiunea socială a practicării virtuţilor deschise spre nevoile semenilor se împleteşte atât de armonios cu interiorizarea la maximum a trăirilor şi a roadelor acestor virtuţi, ce, altfel, riscă să fie risipite prin etalarea lor.

Navis corporis

Ca un element distinctiv al acestor omilii se remarcă apelul la stilemul corabiei şi, desigur, la situaţiile de izotopie metaforică conexă acestui motiv (marea, comerţul pe mare, piraţii, limanul sau portul). Episcopul Ravennei face apel la o astfel de imagine pentru a ilustra mai ales truda şi disciplina presupusă de postire în „călătoria patruzecimii" spre praznicul Învierii. Corabia trupului are nevoie de călăuzire:

> „Postul, fraţilor, este cârma vieţii omeneşti, conduce întreaga corabie a corpului nostru, ridică inima la înălţime, întinde pânza cu parâmele pe catargul înfrânării, pregăteşte vâslele sufletelor, invocă şi invită la tot îndemnul Duhului ceresc prin pliul larg al (velei) sincerităţii şi aşa, printre aceste valuri ale lumii, printre primejdiile acestea ale vieţii, îndrumă corabia cărnii voastre şi o poartă spre locul de odihnă deplină al portului dumnezeiesc" (VIIbis§1).

Dar pentru a putea naviga şi, mai ales, pentru ajunge la acest sfânt liman, creştinul trebuie să se elibereze de griji asemenea marinarului iscusit care se preocupă strict de activitate proprie meşteşugului său:

> „Când cârmaciul prevăzător desprinde corabia de ţărm, când intră în mare cel ce urmează să străbată valurile, acela renunţă la grijile pentru casă, patrie, soţie şi copii, şi, aşa, cu mintea şi trupul e ocupat întreg cu gândul lucrărilor marinăreşti ca să poată depăşi primejdiile valurilor şi, biruind pericolul, (să poată) intra în refugiul unui port prielnic. Aşa şi noi, fraţilor, avansând pe calea înfrânării, pe marea postului, în călătoria patruzecimii, să dezlegăm de ţărmul lumesc corabia trupului nostru, să renunţăm la grijile patriei acestui veac, să întindem pânza întreagă a minţii pe catargul crucii; cu parâmele virtuţii, cu vâslele înţelepciunii şi cu cârmele învăţăturii să întărim înaintarea corabiei noastre şi, plecaţi de pe pământ, să privim cerul ca prin călăuzirea semnelor cereşti să putem ţine calea neabătută pe cărările curgătoare ale drumului ascuns. Şi aşa cârmuind Hristos, suflând Sfântul Duh,

[37] William B. Palardy, nota 1 în St. Peter Chrysologus, *Selected Sermons*, Vol. 2, p. 42 şi nota 1, p. 47.

biruind spumele plăcerii, depăşind revărsările viciilor, înfruntând furtunile nelegiuirilor, traversând stâncile păcatelor şi ocolind corăbiile tuturor fărădelegilor, să intrăm în portul Paştilor, la câştigul vieţii şi bucuriile Învierii" (VIII§1).

Motivul corabiei şi întreaga alegorie ce se dezvoltă în jurul lui este adesea regăsit în scrierile greco-latine precreştine, în textele scripturistice vetero- şi noutestamentare, precum şi în literatura patristică, aşa cum reiese din cercetarea amănunţită realizată de Tincuţa Ojog, care reliefează instanţele în care stilemul este folosit[38]. Astfel, putem observa că Petru Chrysologul se înscrie în această tradiţie, dar în acelaşi timp dă dovadă de originalitate când aplică simbolul corabiei pentru trup (corpus, caro). În schimb se pot constata destule similitudini cu textele Sfântului Ioan Gură de Aur. De exemplul în *Omilia a* XXXIV-a *la Epistola către Evrei*, ierarhul antiohian aseamănă acţiunea Sfântului Duh asupra vieţii creştinilor cu umflarea pânzelor corăbiilor pentru a-i trece de valurile vieţii[39]. „Postul acesta de patruzeci de zile" este uneori înţeles şi el ca o întindere de apă ce trebuie parcursă de creştinii care îşi duc „corabia lor cea duhovnicească plină în limanul Sfântului Praznic"[40]. Desigur, periplul este periculos şi presărat de obstacole: „sunt stânci ascunse sub apă, stânci pline de primejdii, vârtejuri de apă şi furtuni ne lovesc cu putere"[41]. Un aspect adesea evocat de Sfântul Ioan Hrisostom[42] este miza sau câştigul dobândit de corăbier: comerţul pe mare este adesea privit ca metaforă a câştigului spiritual[43]. Această idee apare şi la episcopul Ravennei dar în momentul în care ilustrează eşecul ipocriţilor de a împlini negustoria sau tranzacţia cea datorată

> „Făţarnice, te-ai ostenit prin postiri, ca truda postului să nu-ţi fie de folos. Făţarnice, ai intrat în apele abţinerii, ai urcat valurile înfrânării, ai înotat prin mările postului şi în însuşi portul postului ai naufragiat, pentru că nu ai obţinut câştigurile, ci ţi-ai agonisit deşertăciune, cel ce ai făcut o negustorie omenească din ceea ce Dumnezeu ţi-a împrumutat. De aceea, întrucât ai dobândit de la oameni dobânda nefericitei înşelăciuni, va trebui să-I dai socoteală lui Dumnezeu" (VII§2).

„Misera fraus" coincide cu naufragiul sau scufundarea, respectiv sfărâmarea corabiei în port, un alt element recurent al textelor hrisostomice[44].

*

---

[38] Tincuţa Ojog, *Motivul corabiei în opera Sfântului Ioan Gură de Aur: între tradiţie şi inovaţie*, Basilica, Bucureşti, 2015

[39] *In epistulam ad Hebraeos, Homilia XXXIV*, *PG* 63:235-236.

[40] *Homilia XI in Genesim*, 2 , *PG* 53:92.

[41] *Epistula ad Olympiadem*, I, *PG* 52:549.

[42] *De gloria in tribulationibus* (5:3), 1, *PG* 51:155,157; *In s. Iulianum martyrem*, *PG* 50:668.

[43] Tinucţa Ojog, *Motivul corabiei*, pp. 263-269.

[44] *Homilia XXX in Genesim*, 1, *PG* 53:272; *De Lazaro conciones*, I.10, *PG* 48:977; *In illud: Vidi Dominum (Is 6, 1), homilia III*, 3, *PG* 56:116.

Indiferent unde am plasa în raport cu Postul Mare aceste omilii, conţinutul lor rămâne perfect valabil pentru fiecare generaţie de creştini, prin utilizarea de analogii şi imagini vii care întregesc şi tâlcuiesc atât de limpede şi de concis textul Sfintei Scripturi, facilitând înţelegerea cuvintelor dumnezeieşti ale Evangheliei.

II

Omilia a VII-a: Despre cincizecime (quiquagesima)[45]

1. Când Dumnezeu s-a preschimbat pe sine din Domn în Tată, a vrut să împărăţească mai degrabă prin iubire decât prin forţă şi a preferat să fie iubit decât să fie temut şi ne-a îndemnat cu afecţiune părintească, ca să nu piară ceva din truda noastră prea dreaptă, precum spune evanghelistul: *Când postiţi, nu fiţi trişti ca făţarnicii; că ei îşi smolesc feţele, ca să se arate oamenilor că postesc. Adevărat grăiesc vouă, şi-au luat plata lor.* (*Mt* 6, 16) Făţărnicia e un rău subtil, o otravă tainică, un venin ascuns, o falsificare a virtuţilor, molia sfinţeniei. Cele potrivnice se luptă chiar cu puterile lor, se bat cu armele lor, atacă în mod deschis, de aceea e uşor atât să fie văzute, cât şi să fie evitate. Însă făţărnicia imită cele lipsite de grijă, falsifică cele prospere, minte cu minuţiozitate; şi, printr-un crud meşteşug, trunchiază virtuţile cu sabia virtuţilor, distruge postul prin post, goleşte rugăciunea prin rugăciune, depreciază milostenia prin milostenie. Făţărnicia, înrudită cu febra, oferă ardoare dintr-o cupă rece. Precum e dropica pentru corpuri, astfel e făţărnicia pentru suflete: adică, dropica însetează bând, iar făţărnicia însetează (chiar dacă e) beată.

2. *Nu fiţi trişti ca făţarnicii; că ei îşi smolesc feţele, ca să se arate oamenilor că postesc*. Făţărnicia, pe când poftește să captiveze ochii, devine ea însăşi captivă prin ochi. *Îşi smolesc feţele.* Şi dacă îşi desfigurează feţele, ce podoabă a trupului va rămâne? Cu adevărat, precum a spus Domnul: *dacă lumina care e în tine este întuneric, dar întunericul cu cât mai mult*. (*Mt* 6, 23) Făţărnice, poţi avea faţa neîngrijită, pielea murdară, faţa tristă, înfăţişarea istovită: aici ai primit lauda de la oameni, dar ai pierdut de la Dumnezeu roada postului. Făţarnice, te-ai ostenit prin postiri, ca truda postului să nu-ţi fie de folos. Făţarnice, ai intrat în apele abţinerii, ai urcat valurile înfrânării, ai înotat prin mările postului şi în însuşi portul postului ai naufragiat, pentru că nu ai obţinut câştigurile, ci ţi-ai agonisit deşertăciune, cel ce ai făcut o negustorie omenească din ceea ce Dumnezeu ţi-a împrumutat. De aceea, întrucât ai dobândit de la oameni dobânda nefericitei înşelăciuni, va trebui să-I dai socoteală lui Dumnezeu.

---

[45] Traducerea din latină a fost realizată după ediţia critică publicată în volumul Petrus Chrysologus, *Sermonum collectio a Felice episcopo parata, sermonibus extravagantibus adiectis*, edit. Alejandro Olivar, în coll. *Corpus Christianorum Series Latina* (*CCSL*) 24, reluată în *Opere di San Pietro Crisologo. Sermoni* / vol. 1 [1-62bis], edit. Gabriele Banterle, Biblioteca Ambrosiana/Citta Nuova Editrice, Milano / Roma, 1997, pp. 86-105.

3. Fraţilor, trebuie ocolit veninul, trebuia evitată molima care din remedii a creat boli, din leacuri a făurit slăbiciune, a preschimbat sfinţenia în nelegiuire, a întors împăcarea în vinovăţie, iar din ispăşire dă naştere dezbinării. Cel ce fuge de făţărnicie o biruie, dar cel ce o întâlneşte nu are scăpare. Să fugim de făţărnicie, să fugim, fraţilor. Al nostru să fie postul simplităţii, să fie sfânt din nevinovăţie, curat din curăţie, sincer din sinceritate. Să fie ascuns oamenilor, neştiut diavolului, cunoscut (doar) lui Dumnezeu. Cel ce nu îşi va ascunde comoara, o lasă la vedere; iar virtuţile etalate nu dăinuie. Precum virtuţile îi părăsesc pe cei ce le etalează, tot aşa stăruie să-i păzească pe cei ce le păstrează. Deci, postul, care e prima virtute împotriva viciilor, să fie aşezat în cetatea pieptului nostru, ca stăpânind acolo peste cele dinlăuntru, viciile să nu reuşească să ne zdruncine pe noi cu cele din afară.

4. Pentru ca să poată avea creştinul [un astfel de post], Hristos îndeamnă la aceasta când spune: *Tu însă, când posteşti, unge capul tău şi faţa ta o spală, ca să nu te arăţi oamenilor că posteşti, ci Tatălui tău care este în ascuns, şi Tatăl tău, Care vede în ascuns, îţi va răsplăti ţie.* (*Mt* 6, 17-18) Când spune: *unge capul tău şi faţa ta o spală*, învăţătorul nu impune slujitorilor ca să toarne pe pleata capului ulei aromat[46], nici nu vrea ca faţa să strălucească prin obişnuita spălare, ci vrea ca postul să fie ascuns de creştin prin atitudinea cuiva care prânzeşte, pentru că nu vrea ca postul creştin să fie caracterizat printr-o tristeţe prefăcută. Dar să ne întoarcem la cele începute.

5. *Unge capul tău şi faţa ta o spală.* Astfel nu îngăduie înfăţişările încântătoare, ci faţa care exclude prefăcătoria. Prin tristeţea afişată, faţa nu mărturiseşte postul voluntar, ci foamea involuntară. Pentru ce (e omul) trist dacă vrea (să postească)? Iar dacă nu vrea, pentru ce posteşte? Pe drept, într-un astfel de chin trăieşte cel ce face din virtute o nelegiuire, din adevăr minciună, din răsplată pagubă, din iertare păcat. Dacă agricultorul nu apasă plugul, dacă nu răstoarnă brazda, dacă nu taie spinii, dacă nu smulge iarba, dacă nu pune seminţele în pământ, nu minte pământul, ci se minte pe sine, nici nu-i provoacă pagubă pământului, ci pe sine se face fără de roadă. Şi dacă cel ce minte pământul cu mâna sa înşelătoare, astfel se goleşte, astfel se înşeală şi astfel se luptă postind, ce va face, ce va avea şi ce va descoperi, cel ce îl minte pe Dumnezeu flămânzind cu carnea sa plin de făţărnicie?

6. Şi pentru că am făcut referire la agricultor, acela să ştie că întreprinde muncă zadarnică şi nu va avea nimic, dacă apăsând plugul postului, înlăturând iarba apetitului şi dezrădăcinând spinii desfătării, nu va arunca nicio sămânţă de milostivire. Domnul a vrut să descopere aceasta şi, după ce învaţă despre post, adaugă îndată acestea: *Nu vă adunaţi comori pe pământ, unde molia şi rugina le strică şi unde furii le sapă şi le fură. Ci adunaţi-vă comori în cer, unde nici molia, nici rugina nu le strică, unde furii nu le sapă şi nu le fură*. (Mt 6, 19-20) Ce (e) atât de părintesc? Ce provine dintr-o astfel de iubire? Ce sfat [izvorât] din iubire (e) atât de prevăzător? Nu vrea să îţi pierzi nimic, Cel

[46] Inlecebroso unguento – lit. ulei seducător.

ce vrea să strângi ale tale în vistieriile cereşti. Cât de sigur doarme cel ce s-a învrednicit să-l aibă pe Dumnezeu păzitor al (lucrurilor) sale. Cât nu ştie de griji, cât renunţă la îngrijoare, cât este de liniştit, cât e de lipsit de dispreţul slugilor, cel ce încredinţează ale sale Tatălui pentru a fi păzite. Frica slujitorilor nu poate să le păzească aşa cum păzeşte iubirea părintească. Tatăl, care dă ale sale fiilor, nu împuţinează cele pe care fiii i le încredinţează. Cel nu se încrede în tată nu ştie ce este un părinte, nici nu se cunoaşte pe sine a fi fiu. [Uşile] cele zăvorâte nu exclud molia, ci (o) ascund; şi o produc, nu o îndepărtează. Cele depozitate hrănesc rugina, nu o evită; pentru că nu poate fi evitat ceea ce se iveşte din obiectul însuşi. Unde e vreo nevoie, hoţii nu pot să lipsească. Deci cel ce îşi pune ale sale între molii, rugină şi hoţi, nu le strânge pe cele ce sunt ale sale, ci le expune. Precum molia se iveşte din veşmânt, rugina din metal, hoţul din nevoie, astfel avariţia se naşte din bogăţii, pofta din câştig, dorinţa de a avea din posesie. Prin urmare, cel ce vrea să biruie avariţia să-şi calce peste poftă, să-şi stingă dorinţa după câştig, să-şi risipească bogăţiile, nu să le strângă. Fraţilor, să trimitem înainte comorile noastre în cer. Sărmanii sunt cărăuşii care pot să poarte la cer în sânul lor cele ce sunt ale noastre. Nimeni să nu se îndoiască în privinţa persoanelor care le poartă[47]; este în siguranţă, e în siguranţă acest transport, prin care ale noastre sunt duse la Dumnezeu, întrucât Dumnezeu este Cel ce garantează [transportul].

Omilia a VII-a bis: Cu privire la postul cincizecimii

1. Urmând să întreprindem după obicei sfântul post al cincizecimii, trebuie să ştim, că postul conferă minţilor creştine ceea ce săpunul împlineşte pentru trupurile omeneşti, curăţă murdăriile simţirilor, spală greşelile sufletelor, şterge nelegiuirile inimii, îndrumă pe tot omul la sclipirea înfrânării printr-o uimitoare strălucire. Şi, precum primăvara copleşeşte şi opreşte orice tulburare a furtunilor, înseninează faţa cerului, dă pace pământului şi cheamă şi trezeşte la vigoarea dătătoare de viaţă tot trupul lumii îngropat de moartea iernii, astfel postul potoleşte tot conflictul, redă pacea mădularelor, aprinde minţile amorţite şi moarte prin gerul neglijenţei şi însufleţeşte virtutea cu toată căldura. Postul, fraţilor, este cârma vieţii omeneşti, conduce întreaga corabie a corpului nostru, ridică inima la înălţime, întinde pânza cu parâmele pe catargul înfrânării, pregăteşte vâslele sufletelor, invocă şi invită la tot îndemnul Duhului ceresc prin pliul larg al (velei) sincerităţii şi aşa, printre aceste valuri ale lumii, printre primejdiile acestea ale vieţii, îndrumă corabia cărnii voastre şi o poartă spre locul de odihnă deplină al portului dumnezeiesc.

2. Apostolul spune: *Noaptea este pe sfârşite; ziua este aproape. Să lepădăm dar lucrurile întunericului şi să ne îmbrăcăm cu armele luminii. Să umblăm cuviincios, ca ziua: nu în ospeţe şi în beţii, nu în desfrânări şi în fapte de ruşine, nu în ceartă şi în pizmă; ci îmbrăcaţi-vă în Domnul Iisus Hristos şi grija de trup să nu o faceţi spre pofte*.

[47] Baiulorum – lit. hamalilor.

(Rom 13, 12-14) *Noaptea este pe sfârşite, ziua este aproape*. Noaptea este imaginea morţii, iar ziua e chipul vieţii. Aceea duce spre beznă, iar aceasta spre lumină. Aceea întotdeauna îngroapă, aceasta întotdeauna înalţă. Tu îi vezi pe cei neştiutori: o dacă ar şti cel ce doarme că doarme! Odihna e neliniştită, tihna agitată, chinuitoare [...][48]

Omilia a VIII-a: A doua despre aceeaşi

1. Când cârmaciul prevăzător desprinde corabia de ţărm, când intră în mare cel ce urmează să străbată valurile, acela renunţă la grijile pentru casă, patrie, soţie şi copii, şi, aşa, cu mintea şi trupul e ocupat întreg cu gândul lucrărilor marinăreşti ca să poată depăşi primejdiile valurilor şi, biruind pericolul, (să poată) intra în refugiul unui port prielnic. Aşa şi noi, fraţilor, avansând pe calea înfrânării, pe marea postului, în călătoria patruzecimii, să dezlegăm de ţărmul lumesc corabia trupului nostru, să renunţăm la grijile patriei acestui veac, să întindem pânza întreagă a minţii pe catargul crucii; cu parâmele virtuţii, cu vâslele înţelepciunii şi cu cârmele învăţăturii să întărim înaintarea corabiei noastre şi, plecaţi de pe pământ, să privim cerul ca prin călăuzirea semnelor cereşti să putem ţine calea neabătută pe cărările curgătoare ale drumului ascuns. Şi aşa cârmuind Hristos, suflând Sfântul Duh, biruind spumele plăcerii, depăşind revărsările viciilor, înfruntând furtunile nelegiuirilor, traversând stâncile păcatelor şi ocolind corăbiile tuturor fărădelegilor, să intrăm în portul Paştilor, la câştigul vieţii şi bucuriile Învierii.

2. Întrucât urmează să facem călătoria prin întinderi ude, prin vârtejuri sărate, prin pustietăţi nesigure şi trebuie să purtăm cu noi toată materia mâncării şi băuturii (necesare), să îmbarcăm, totuşi, şi îmbelşugata milostivire între cele de folos ale proviziilor noastre. Fraţilor, postul flămânzeşte când nu este hrănit prin hrana compasiunii; postul însetează când nu e adăpat cu băutura milostivirii. Postul îndură frigul, postul este în lipsă când nu îl acoperă vălul milosteniei, când nu îl îmbracă veşmântul compasiunii. Fraţilor, ceea ce e primăvara pentru pământ, aceasta ştim că este milostenia pentru post: precum adierile primăvăratice fac toate seminţele câmpurilor să înflorească, aşa şi milostenia face să scoată flori toate seminţele postului, face să rodească toată virtutea postului spre recolta cerească. Ceea ce e uleiul pentru candelă, aceea e compasiunea pentru post: precum grăsimea uleiului aprinde lumina candelei şi prin alimentarea cumpătată face ca aceea să lumineze spre mângâierea întregii nopţi, astfel compasiunea face să strălucească postul şi să sclipească spre deplina limpezime a înfrânării. Ceea ce e soarele pentru zi, aceasta e considerată milostenia a fi pentru post: precum raza soarelui face mai luminoasă ziua şi risipeşte toate întunecimile ceţii, astfel milostenia sfinţeşte sfinţenia postului şi înlătură prin lumina compasiunii toată moartea poftei. Şi fără (a spune) multe, ceea ce este sufletul pentru trup, aşa este considerată şi

[48] Textul se întrerupe aici.

generozitatea pentru post: căci, precum sufletul când iese din trup omoară trupul, astfel înlăturarea generozităţii este moarte pentru post.

3. Postul e cu certitudine moartea viciilor, viaţa virtuţilor. Postul e pacea trupului, cinstea mădularelor, podoaba vieţii. Postul e forţa minţilor, vigoarea sufletelor. Postul e zidul iubirii, metereza sfielii, cetatea sfinţeniei. Postul e şcoala moravurilor, îndrumătoare a învăţăturii, ştiinţă a ştiinţelor. Postul e merindea folositoare pe calea bisericească. Postul e cârmuitorul neînvins al oastei creştine. Dar în aceste virtuţi postul este eficient (doar) atunci, triumfă (doar) atunci, când se opune sub conducerea milostivirii. Milostivirea şi compasiune sunt aripile postului; prin care e desprins şi purtat la cer şi fără de care zace şi e tăvălit pe pământ. Postul fără milostivire e chipul foamei, nu e vreo imagine a sfinţeniei. Fără compasiune postul e prilej de avariţie, nu este o arătare a cumpătării. Nu e nicio cumpătare aceea care pe cât usucă trupul, pe atât umflă punga. Postul fără milostenie nu e adevărul, ci aparenţă. Iar unde (e) milostivirea, acolo şi adevărul, cum dovedeşte prorocul când spune: *Mila şi adevărul s-au întâlnit*. (*Ps* 84, 11) Postul fără milă nu e virtute, ci făţărnicie, cum spune Domnul: *când postiţi, nu fiţi trişti ca făţarnicii; că ei îşi smolesc feţele, ca să se arate oamenilor că postesc*. (*Mt* 6, 16)

4. Cel ce nu posteşte pentru cel sărman e nesincer cu Dumnezeu. Cel ce postind nu cedează prânzul său, ci îl pune deoparte, e dovedit că posteşte din lăcomie, nu pentru Hristos. Deci când postiţi, fraţilor, să punem prânzul nostru în mâna sărmanului, ca mâna sărmanului să păstreze pentru noi ceea ce stomacul ar fi mistuit. Mâna sărmanului e sânul lui Avraam, unde se pune deoparte îndată orice lucru pe care-l primeşte cel sărman. Vistieria cerului e mâna sărmanului; ceea ce primeşte nu piere pe pământ, ci se strânge în cer. *Adunaţi-vă comori în cer*, zice. (*Mt* 6, 24). Mâna săracului este vistieria lui Hristos, pentru că orice primeşte săracul, Hristos primeşte. Prin urmare, omule, dă pământul sărmanului ca să primeşti cerul, dă banul ca să primeşti Împărăţia; dă fărâma ca să primeşti întregul. Dă săracului ca să-ţi dai ţie pentru că vei avea orice îi vei da tu sărmanului; iar ceea ce nu vei da sărmanului va avea altul.

5. Dumnezeu proclamă: *Milă voiesc* (*Os* 6, 6). Cel ce îi refuză lui Dumnezeu ceea ce Dumnezeu vrea, vrea ca şi lui să îi fie refuzat de la Dumnezeu ceea ce şi-a dorit. *Milă voiesc*. Omule, Dumnezeu cere (milă) nu pentru Sine, ci pentru tine. *Milă voiesc*. Cere mila omenească ca să o ofere pe cea dumnezeiască. Mila e în ceruri, spre care e adusă prin milele pământeşti. *Doamne*, zice, *în cer e mila Ta* (*Ps* 35, 5). Urmând să îţi pledezi cauza ta la judecata lui Dumnezeu, alege ca apărătoare mila prin care vei putea să fii eliberat. Cel ce e sigur de protecţia milostivirii, e sigur şi în privinţa iertării şi nu va avea nicio îndoială cu privire la dezlegare. Mila premerge nu doar pricina, ci merge înaintea anchetatorului, şi chiar revocă sentinţa şi îi eliberează pe cei condamnaţi. Ninivitenii dau mărturie despre aceasta: erau supuşi deja osândei, daţi pedepsei, pregătiţi pentru sacrifiu, predaţi morţii, dar mila i-a răpit, i-a păzit şi i-a ocrotit într-atât, încât Dumnezeu a preferat să fie înlăturată osânda decât să refuze ceva milei. Desigur, şi atunci postul le-a

stat în apărare: a presărat cenuşă, a îmbrăcat haină aspră, a scos vaiet, a vărsat lacrimi şi a domolit prin suspine ceea ce nu putea să scuze prin cuvinte. Dar (postul) nu ar fi reuşit să înlăture osânda dacă nu ar fi avut mila care să-i ia apărarea.

6. Milostivirea îi eliberează pe păcătoşi, dar şi pe sfinţi îi repune în drepturi; pentru că dacă nu ar fi fost milostivirea şi David şi-ar fi pierdut prorocia când săvârşise adulter, şi Petru şi-ar fi pierdut întâietatea rânduielii apostolice când s-a lepădat şi Pavel ar fi rămas prigonitor când a hulit. Pavel mărturiseşte aceasta când zice: *pentru că huleam, prigoneam şi batjocoream. Totuşi am fost miluit* (*1Tim* 1, 13). Fraţilor, prin milostivire faţă de sărmani să dobândim milostivirea, ca să putem să fim slobozi de pedeapsă şi siguri în privinţa izbăvirii. *Fericiţi*, zice, *cei milostivi că aceia vor fi miluiţi* (*Mt* 5, 7). Zadarnic speră la milostivire acolo, cel ce aici nu va face milostenie. Cel ce face milostenie aleargă la răsplată, cel ce nu face milostenie se îndreaptă spre pedeapsă.

Omilia a IX-a: A treia cu privire la aceeaşi (şi despre Evanghelia: Luaţi aminte ca faptele dreptăţii voastre să nu le faceţi înaintea oamenilor)

1. (Aşa) se poartă Dumnezeu cu noi, se poartă în acest veac, ca să nu se piardă ceva în viitor, precum e limpede din chiar introducerea pericopei: *Luaţi aminte ca faptele dreptăţii voastre să nu le faceţi înaintea oamenilor ca să fiţi văzuţi de ei; altfel nu veţi avea plată de la Tatăl vostru Cel din ceruri*. (*Mt* 6, 1) Deci, Dumnezeu se poartă cu noi, se poartă în acest veac ca să nu se piardă ceva în viitor.

2. *Luaţi aminte ca faptele dreptăţii voastre să nu le faceţi înaintea oamenilor.* Şi în ce chip ceea ce se face pentru oameni nu se face înaintea oamenilor? Rămâne ascunsă înţelegerea dreptăţii celei ascunse, [dar] ce secret (e) propriu unei lucrări publice? Doar cel ce poate să ascundă razele soarelui va putea să întunece strălucirea dreptăţii. Dreptatea, lumina lucrurilor, nu este învăluită de intenţii întunecate. Când este înfăptuită, dreptatea străluceşte şi îi luminează pe toţi prin pilda sa. Şi de ce Dumnezeu nu vrea să săvârşim înaintea oamenilor (dreptatea), prin care lucrările omeneşti dobândesc valoare[49]? *Luaţi aminte ca faptele dreptăţii voastre să nu le faceţi înaintea oamenilor.* Şi unde e acel: *Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, aşa încât să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri?* (Mt 5, 16) Cum vrea (Dumnezeu) ca să-şi ascundă dreptatea acela, ale cărui fapte vrea astfel să strălucească? Fraţilor, aici cerească învăţătură vrea ca să înlăture trufia, să îndepărteze alaiul, să gonească vanitatea, să alunge slava deşartă; nu vrea ca să ascundă dreptatea astfel. Dreptatea, care prin sine îşi are slavă din belşug, nu caută admiraţia mulţimii, laudele norodului, simpatia oamenilor, slava lumii. Născută de Dumnezeu, aşteaptă cerul, lucrează sub ochii dumnezeieşti şi, amestecată prin virtuţile cereşti, aşteaptă întotdeauna ca să fie slăvită doar de Dumnezeu singur. Dar aceasta e dreptatea care e de la Dumnezeu; cu adevărat acea dreptate care e făţarnică nu e dreptate: minte prin ochi,

[49] Statum – lit. poziţie, statut, stare, situaţie.

înşeală cu înfăţişarea, îi batjocoreşte pe cei ce văd, îi păcăleşte pe cei ce ascultă, seduce mulţimile, târâşte (după sine) popoarele, negustoreşte renumele, cumpără aclamaţiile, se potriveşte veacului, nu se potriveşte lui Dumnezeu, înşfacă răsplata prezentă, nu caută câştigul în viitor; orbeşte ochii, (fiind) ea însăşi oarbă, şi nevăzând vrea să fie văzută. Faţă de o asemenea orbire Hristos începe în prezenta învăţătură astfel: *Luaţi aminte*, adică să nu vă doriţi cu ardoare să fiţi observaţi: *Luaţi aminte ca faptele dreptăţii voastre să nu le faceţi înaintea oamenilor.* De ce? *Ca să fiţi văzuţi de ei.* Şi ce dacă veţi fi văzuţi? *Nu veţi avea plată de la Tatăl vostru Cel din ceruri*. Fraţilor, aici Domnul nu judecă, ci învaţă, risipeşte înşelăciunile gândurilor, dezgoleşte cele ascunse ale minţilor, arată felul dreptei răsplătiri pentru cei ce lucrează în chip nedrept dreptatea. Dreptatea care se află în ochii omeneşti nu poate să aştepte răsplata dumnezeiască a Tatălui. A vrut să fie văzută şi a fost văzută, a vrut să placă oamenilor şi a plăcut. Are răsplata pe care şi-a dorit-o şi nu va avea câştigul pe care nu a vrut să-l aibă. Să ascultăm, totuşi, din cele ce urmează, pentru care pricină sunt acestea puse înainte.

3. *Când faci milostenie, nu trâmbiţa înaintea ta, cum fac făţarnicii.* (*Mt* 6, 2) Bine (zice) trâmbiţă, pentru că o astfel de milostenie este proprie vrăjmaşului, nu purtării cetăţeneşti; nu (e) dată din milostivire, ci de dragul aplauzelor; e sclava răzvrătirii, nu uceniţa compasiunii; e târguiala epatării, nu negustoria iubirii. Oricine epatează cu milostenia, o defaimă. Zice (Scriptura): *când faci milostenie, nu trâmbiţa înaintea ta, cum fac făţarnicii în sinagogi şi pe uliţe, ca să fie slăviţi de oameni; amin grăiesc vouă: şi-au luat plata lor*. (Mt 6, 2) Aţi auzit în ce chip înfierează milostenia în adunarea (publică), pe străzi, la răspântii, cheltuită nu spre alinarea sărmanilor, ci pentru a dobândi bunăvoinţa oamenilor, ca să fie dovediţi că nu dau milostenia, ci o vând. Trebuie să fugim de făţărnicie, să fugim, fraţilor, de cea care e prizoniera slavei, care nu uşurează ruşinea sărmanilor, ci îi chinuie, care caută în geamătul celui nevoiaş alaiul slăvirii sale, care îşi sporeşte lauda sa din durerea săracului, care din nenorocirea celui ce cere îşi răspândeşte renumele ostentaţiei sale.

4. Dar (tu) ascultătorule, spui: Deci, în adunări (publice), în pieţe, la răspântii mila trebuie refuzată şi nu trebuie oferită hrana. E lămurit că trebuie făcută mila în tot locul şi în tot ceasul, trebuie oferită hrana, trebuie acoperită golătatea, dar aşa cum a învăţat Autorul milei, ca mila să nu fie cunoscută pe pământ, ci în cer; dezvăluită lui Dumnezeu, nu oamenilor. În pieţe, la răspântii compasiunea să aibă taina ei; din contră, când făţarnicul face în secret ceea ce nu e secret, (gestul) se transformă într-o piaţă, e o răspântie. Fraţilor, când Dumnezeu atrage atenţia astfel, nu reproşează locurile, ci intenţiile; nu lucrările, ci gândul; pornirea nu pe cel ce dă. Îl acuză pe cel ce dăruieşte pentru faima sa, nu pentru foamea sărmanului; judecă nu locul unde tu faci (sau timpul) când faci, ci modul în care faci, deoarece Dumnezeu cântăreşte cele săvârşite de inimi nu de mâini; şi apreciază calitatea faptelor din intenţii nu din locuri. Vrea ca milostenia să se facă doar înaintea Lui, Cel ce singur e şi Răsplătitor şi Martor al milostivirii. Şi ce spune? *Am flămânzit şi mi-aţi dat să mănânc*. (Mt 25, 35) Vrea ca să îi fie dat în

(persoana celui) sărman şi Cel ce vrea să îi fie dat Luişi, vrea să-ţi fie dator pentru ceea ce Îi este dat; şi Cel vrea să I se datoreze ceea ce e dat; vrea ca să ne li se piardă nimic celor ce oferă. Dumnezeu cere puţin pentru a-ţi da înapoi multe. De aceea, omule, dacă împrumuţi cu dobândă lui Dumnezeu în (persoana celui) sărman, să nu cauţi oameni drept martori. Credinţa nu caută martori. Cel ce nu dă fără intermediari iscodeşte [cu neîncredere] credinţa celui ce primeşte. Cel ce defaimă cele încredinţate arde prin ruşine pe cel ce i le dă. Deci, omule, urmând să-i dai lui Dumnezeu, dă în taină, ca ceea ce îi vei da să nu fie propriu poverii, ci cinstei. De aceea, va veni la tine Binefăcătorul tău în (persoana celui) sărman ca să nu te îndoieşti că îţi va înapoia cele primite Acela care ţi-a îngăduit să posezi gratuit ceea ce ai oferi (altuia).

5. Dar explică El însuşi cât de ruşinoasă este sărăcia în cel sărman, încât să dorească secretul generozităţii tale, când spune: *Tu însă, când faci milostenie, să nu ştie stânga ta ce face dreapta ta, ca milostenia ta să fie într-ascuns şi Tatăl tău, Care vede în ascuns, îţi va răsplăti ţie.* (*Mt* 6, 3-4) Cât de mult crezi că vrea (Dumnezeu) ca altul să nu afle, [de vreme ce] vrea ca o altă parte a ta să nu te cunoască pe tine însuţi, care faci (acestea)? *Să nu ştie stânga ta ce face dreapta ta.* Precum în partea dreaptă sunt pentru noi virtuţile, la fel, în noi partea viciilor (e) în stânga. Deci, precum lucrarea dreptei este ceea ce face dăruitorul tăcut, şi ceea ce face dăruitorul flecar este ipocrizia stângii. Făţărnicia, înşelăciunea, prefăcătoria, frauda, minciuna, lăudăroşenia, îngâmfarea, vanitatea stau şi atârnă în (părţile) noastre stângi. Deci, când este prilej de bunătate, evlavie şi milostivire, stânga să nu ştie aceasta. Stânga e cea care ne declară mereu războaie duhovniceşti şi se osteneşte ca virtuţile să nu ajungă la împlinire; dispreţul acţionează ca să nu existe compasiune; pofta luptă ca să nu biruiască milostenia; avariţia se înfurie ca să nu se întărească milostivirea; ca să nu împărăţească nevinovăţia, curăţia, simplitatea şi sfinţenia se luptă de una singură făţărnicia, pe care Hristos o alungă de la noi printr-o astfel de afirmaţie: *Tu însă, când faci milostenie, să nu ştie stânga ta ce face dreapta.* Fraţilor, să fugim în acest veac de cele ce sunt de-a stânga, dacă în viitor vom dori să stăm de-a dreapta şi să auzim: *Veniţi, binecuvântaţii Tatălui Meu, moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii.* (*Mt* 25, 34) Omule, dă săracului pe pământ cele ce vrei să îţi rămână în ceruri. Omule, luptă aici alături de sărman, dacă vrei să împărăţeşti acolo cu Hristos.